

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

ISSN: 1857-7342

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2011**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

Издавачки совет

д-р Саша Митрев
д-р Кирил Цацков
д-р Кирил Барбареев
д-р Зоранчо Малиниов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Александар Донски
м-р Оливер Цацков
м-р Верица Јосимовска

Редакциски одбор

д-р Кирил Цацков
д-р Зоранчо Малиниов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Александар Донски
м-р Оливер Цацков

Главен и одговорен уредник

д-р Кирил Цацков

Единица на Универзитетот
Институт за историја и археологија

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „Европа 92“ - Кочани
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Институт за историја и археологија
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

СОДРЖИНА

м-р Александар Донски ВОБЕД	7
д-р Тодор Чепреганов, д-р Ѓорѓи Чакарјаневски МАКЕДОНИЗМОТ ВО ВРЕМЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ	9
д-р Кирил Цацков НЕОДМИНЛИВАТА ПЕДАГОШКА ДЕЈНОСТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ВО ШТИП И ВО ПРИЛЕП.....	17
д-р Ѓорѓи Малковски ПРОПАГАНДИТЕ НА БАЛКАНСКИТЕ ДРЖАВИ ВО ВРЕМЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	25
д-р Силвана Сидоровска-Чуповска ПРОСВЕТАТА ВО ШТИП ВО ВРЕМЕТО НА ПРЕРОДБАТА	31
д-р Александар Илиевски ПЕДАГОШКО-АНДРАГОШКАТА ДЕЈНОСТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	41
д-р Михајло Георгиевски ПРОСВЕТИТЕЛСКИТЕ ПОГЛЕДИ НА КРАТОВСКИОТ УЧИТЕЛ ДИМИТАР ПОП ЈОСИФОВИЧ, СОВРЕМЕНИК НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ, ИЗНЕСЕНИ ВО НЕГОВИТЕ РАКОПИСИ ОД 1858 И 1869 ГОДИНА.....	51
м-р Дора Јурукова ЗНАЧЕЊЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ЗА УЧИТЕЛСКАТА ДЕЈНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА	57
д-р Наташа Котлар-Трајкова МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ И ПЕТКО РАЧОВ СЛАВЕЈКОВ	61
д-р Билјана Ристовска-Јосифовска ИСТОРИСКИТЕ ПРЕСЕЛБИ ОД МАКЕДОНИЈА ВО ОБЛАСТА ТУЗЛУК ВО БУГАРИЈА (втората половина на XIX и почетокот на XX век).....	67

проф. Трајче Мицески, спец. Роберт Конески, дипл.теолог ЕДУКАТИВНО-МЕНАџЕРСКО-ЛИДЕРСКИТЕ ОДЛИКИ НА ДИРЕКТОРОТ НА НАРОДНОТО УЧИЛИШТЕ ВО ПРИЛЕП (1874-1877) - ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	73
д-р Зоранчо Малинов ФОЛКЛОРНИ И ЕТНОГРАФСКИ МАТЕРИЈАЛИ ПУБЛИКУВАНИ ОД ШТИПЈАНИ КОН КРАЈОТ НА XIX ВЕК	85
д-р Снежана Јованова-Митковска НЕКОИ СОГЛЕДУВАЊА ЗА „ЗВУЧНАТА МЕТОДА“ НА КОВАЧЕВ	97
д-р Александар Трајановски НАРОДНООПШТИНСКИ И ПЕДАГОШКО-БОГОСЛОВСКИ УЧИЛИШТА ВО МАКЕДОНИЈА КОН СРЕДИНАТА НА XIX ВЕК (ПО ПРИМЕРОТ НА УЧИТЕЛСТВУВАЊЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ, Д. МИЛАДИНОВ, СЛ. ДИНГОВА, К. ШАПКАРЕВ И ДРУГИ)	109
д-р Валентина Миронска-Христовска УЛОГАТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ВО МАКЕДОНСКАТА ПРОСВЕТНА ТРАДИЦИЈА	123
м-р Елена Јосимовска УЧИЛИШТАТА ВО ШТИП ПРЕД И ПО ЈОСИФ КОВАЧЕВ	133
м-р Ванѓа Димитријева ЈОСИФ КОВАЧЕВ И ЗНАЧЕЊЕТО НА НЕГОВАТА ЛИЧНОСТ ВО КУЛТУРНОТО ПОЛЕ НА МАКЕДОНИЈА.....	137
м-р Ирена Китанова ЕТИЧКО-ЕСТЕТСКИТЕ СЕГМЕНТИ ВО БУКВАРОТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	141
Донче Ефремов, Емилија Корунска ЈОСИФ КОВАЧЕВ И НЕГОВОТО ВРЕМЕ.....	145
м-р Оливер Цацков ЈОСИФ КОВАЧЕВ - УЧЕНИК И УЧИТЕЛ.....	151

м-р Ленче Насев ПОГЛЕД КОН ЖИВОТОТ И ДЕЛНОСТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ – ИСТАКНАТ МАКЕДОНСКИ ПЕДАГОГ И РЕФОРМАТОР ОД ШТИП	155
Иван Котев, Милена Цацкова ПРЕРОДБЕНСКОТО ДВИЖЕЊЕ ВО СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО И УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА АРСЕНИ КОСТЕНЦЕВ	163
м-р Верица Јосимовска ДЕЛАТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ И ВРЕМЕТО ВО КОЕ ГИ СОЗДАВАШЕ	175
м-р Кире Филов РАЗВОЈОТ НА ПРОСВЕТНАТА ДЕЈНОСТ ВО ШТИП ПРЕД, ЗА ВРЕМЕ И ПО ЈОСИФ КОВАЧЕВ	179
Лидија Камчева ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ И НЕГОВОТО УЧИТЕЛСТВУВАЊЕ ВО ШТИП	185
м-р Марија Коцева ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА УЧИТЕЛИ ПО ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА	191

УДК: 37.014.511:2
(497.7)“18”

Валентина Миронска-Христовска
Институт за македонска литература - Скопје

УЛОГАТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ВО МАКЕДОНСКАТА ПРОСВЕТНА ТРАДИЦИЈА

Македонската просветна традиција има свои длабоки корени уште од времето на светото дело на браќата Кирил и Методиј и на нивните ученици и продолжувачи на светата мисија Климент и Наум Охридски. Македонската просветна традиција се развивала во зависност од културно-цивилизациониот развој, од општествено, политичките и економските услови. Притоа учесниците во оваа света мисија секогаш се движеле по патеката на своите претходници, на своите учители. Како што светите Кирил и Методиј ја создале азбуката, со цел описменување на народот, како што светите Климент и Наум го пренесувале своето знаење на народот, така и во средновековниот период книжевноста била создавана и чувана во книжевните центри. „Книжевниот центар е пореална појмовна синтагма за местото каде што се одвивал книжевно-творечкиот процес и каде што се негувала и чувала ракописната книга. Тоа биле владетелски дворци, архиепископски или митрополитски седишта, манастири или цркви“ (Поп Атанасов, Велев, Тошиќ, 1997:5). Во нив се одвивала пишувањата, преведувањата и преписувањата активност преку пишувањките работилници и библиотеки. Како дел од книжевниот центар, а кој можел да егзистира самостојно во процесот на книжевноста создавање се смета скрипториумот, кои не егзистирале исклучително во манастирите и во црквите, туку и по приватните домови во градовите и селата, кои биле стимулирани од црковните и манастирските управи, па монасите морале задолжително да читаат и преписуваат богослужбени книги, „Во таа насока се вклучиле и специјалните калиографски школи, каде што монасите и другите духовни и световни лица се подготвувале да научат да читаат и да пишуваат. Постоеле два вида на училишта: парохиско и манастирско“ (исто, 6).

Традицијата на борбата што ја започнал свети Кирил: „Зар не паѓа дожд од Господа на сите подеднакво? Или сонцето не свети за сите исто така? Зар не го дишеме воздухот сите еднакво? Како тогаш не се срамувате, да признаете само три јазици, а за сите други народи и племиња сакате да бидат слепи и глуви? Речете ми, дали Господа го сметате толку

немоштен тоа да ме може да го даде, или завидлив, па тоа да не го сакате?” уште позасилено ја воделе преродбениците, просветителите од XIX век.

Со појавата на просветителската идеологија настапил периодот на „нововековната историја”, во кој човечката егзистенција се здобила со примат над божјата егзистенција. Просветителството станало општо културно-политичко движење, преку кое се развивала граѓанската свест. Совршенството и на индивидуален и на колективен план можело да се постигне доколку секој човек ја усвоил класичната максима „Спознај се себеси” односно да ја развие самосвеста, за која, односно на прашањето: „Што е самосвест?”, одговор дал А. Шопенхауер: „Свеста за *сопственото* јас, како спротивност за *другите нешта*, при што ова другото е моќ за сознание” (Шопенхауер, 1998:54). На прашањето: што содржи самосвеста, односно во која форма човекот може да стане непосредно свесен за своето јас?, одговорот повторно го наоѓаме кај А. Шопенхауер: „Се разбира, како *суштество што сака*. При набљудувањето на сопствената *самосвест* секој ќе стане сигурен дека неговиот предмет во секое време е сопственото *саканье*” (исто, 56). Но просветителската идеологија не насочувала само човекот да се спознае и да се сака само себеси, туку таа го насочувала и кон колективната односно националната свест. Па токму грижата и љубовта кон народниот јазик, кон сопствената, колективната културна традиција ја пропагирале учителите кои биле вклучени во повеќе активности: од вршењето на основната дејност, преку ангажманот на подобрување на учителскиот кадар и обезбедување на нивниот материјален надоместок, преку обезбедување на средства за школување на сиромашни деца, отворање на читалишта, библиотеки, снабдување со потребни учебници и книги итн.

Во XIX век црковно-училишните општини ја одиграле најзначајната улога во ширењето на просветата меѓу македонскиот народ. Тие биле најцврстите бранители на македонскиот јазик и на неговата употреба во училиштата и црквата, а преку другите активности од културната надградба, тие биле едни од најголемите агитатори на македонската национална свест.

На територијата на Македонија црковните општини биле формирани уште од ранохристијанскиот период, а првата словенска епископија била создадена во Охрид, за време на Климент Охридски. Бројот на црковните општини растел во периодот околу Самоиловото царство, кои биле под јурисдикција на Охридската архиепископија. Црковните општини биле главниот стожер на црковно-просветниот и општествено-културниот развој на македонскиот народ. Својата функција тие ја задржале и во времето на турското владеење, при што биле активни освен

околу просветата, и „во регулирање на одделни функции од областа на социјалната политика, здравството, семејното право, во решавање на договори, на наследни, судско-административни и други права, кога ги применувале односно ги решавале според месните обичаи, црпени од каноните на црквата, односно од обичајното право” (Трајановски, 1988:42). Но, по укинувањето на Охридската архиепископија во 1767 година, сите епархии односно црковните општини потпаднале под јурисдикција на Цариградската патријаршија.

Според шеријатското право, официјалните органи на турската држава не признавале етничка и национална поделеност на населението. За нив најзначајна била религиската припадност, која била единствениот критериум за право на изградба на културна автономија. Со тоа, правото за национална самобитност до определен степен го имале само оние народи кои со султански ферман се здобиле со своја црква. Според правилата на Цариградската патријаршија, патријархот имал право да управува со сите цркви и манастири, право да поставува архиереи, со што патријархот ја извршувал и функцијата на врховен судија на целиот клер. Архиереите кои морале да бидат потврдени од Високата порта со „специјален берат” добивале право на ограничен имунитет (Битовски, 1998:9). Со Султанскиот ферман „Рум-милет” сите православни христијани во империјата биле обединети во еден народ без разлика на нивната народност. „Во прво време носителите на овие самоуправни права на теренот беа митрополитите и нивните намесници и соработници, сите од кругот на свештенството. Тие тела ќе се наречат црковни општини, црковно-религиозни општини, потоа црковно-училишни општини или, во обичната комуникација, само општини” (исто, 9).

Стектатите определени автономни права на еснафите и општините овозможиле просветителските идеи да навлезат во секој сегмент од животот и да започне нивна реализација. Започнало масовно обновување и градење на цркви и манастири. Затоа од посебно значење е формирањето на црковно-училишните општини. За време на турското владеење, како прва евидентирана (барем досега) е Серската црковна општина, од 1614 година. Според усните преданија и раскажувања, од страна на велешанецот Христо Чочков, кои се однесувале на црковно-просветниот и културниот живот во Велес, Чочков соопштил дека првата црковна општина во Велес, била отворена во 1750 година, а втората во 1780 година. Калуѓерите го описменувале населението, а калуѓерката Марија Самуркашева „ги собирала женските деца за да ги учи на книги” (Трајановски, 1991:50). Во тој период активни биле и Охридската црковна општина, Костурската, Кожанската, Банската, Битолската, Мелничката, Прилепската итн.

Црковните општини биле во функција на црквата и црковниот живот, на просветата, се грижеле за одржувањето на ќелијните училишта.

До XIX век функционирале манастирските ќелијни училишта и црковните и световните ќелијни училишта, кои материјално биле финансирани од манастирите и црквите и од родителите на учениците во световните ќелијни училишта во кои се изучувале црковно-религиозни предмети, а подоцна и сметањето и црковното пеење. Световни ќелијни училишта биле отворени во Велес и во Крива Паланка, во средината на XVIII век, а од крајот на XVIII век евидентирано е и во Ново Село, Штипско. Тие функционирале во манастирите или во куќите на побогатите граѓани. Првото ќелијно училиште во Охрид било отворено во 1802 година, поточно од почетокот на XIX век почнале да се отвораат општи ќелијни или општински народни училишта, во кои им било овозможено школување и на сиромашните деца. Учителската функција започнале да ја извршуваат луѓе од народот.

Во третата деценија од XIX век во Велес произлегла иницијативата црковните општини да се трансформираат во црковно-училишни општини, односно општински со бесплатна настава. Од почетокот на XIX век е изразен подемът на општонародните училишта во Македонија, а со тоа и ширењето на масовната просвета низ неа. Од ден на ден потребата од широкото образование, од световните предмети (аритметика, историја, географија, странски јазици) добивала сè поголеми димензии. Првото световно заемно училиште во Македонија било отворено во Велес кон крајот на третата деценија и тоа по иницијатива на Јордан Хаџи Константинов - Џинот, која набрзо била проширена ширум Македонија: Скопје, Тетово, Прилеп, Штип, Башино Село, Куманово, Струга, Кукуш, Охрид, Битола, Кавадарци и на многу други места. Во некои места биле отворени унијатско-католички заемни училишта, а во 1857 година во источната велешка Прџоречка црковно-училишна општина било отворено и првото класно училиште.

Црковно-училишните општини, од 50-тите години на XIX век, се од особено значење за македонскиот просветен и воопшто културен и национален развој, бидејќи тие биле едни од главните поборници против грцизмот и главни распространувачи на македонскиот народен јазик и на македонската национална свест. Тие станале и основоположници на другите институции потребни за сеопфатниот просветителски развој на Македонецот како за: отворањето на општинските читалишта, библиотеки, неделните училишта, обнова и изградба на цркви. Народните училишта ја започнале борбата против грчката пропаганда, борбата за истиснувањето на грчкиот јазик од наставата и отстранувањето на грчката црковна,

духовна доминација. Тугите пропаганди вршеле силно влијание и обиди за да ја спречат оваа тенденции, но наспроти тоа, кај народот сè повеќе растела потребата за свое писмо, за образование на мајчиниот јазик, за идејата Македонија да се оддели во самостојна, автономна национална држава, да го потврди сопствениот идентитет. Процесот на просветителството продолжил и покрај сите неповолни околности. Започнало помасовно отворање на училишта во кои не се одвивал само процесот на образование на македонски народен јазик, туку и на развивање и зајакнување на националната свест.

Народно-просветителското дело во Македонија го добило својот легитимитет во 50-тите години, по прокламирањето на Хатихумајунот од 1856 година, со кој било предвидено и овозможено проширувањето на правата на општините во просветната дисциплина. Со тоа започнал процесот на одделување од Патријаршијата и на создавање на македонски просветни и религиозни институции. Во овој процес најактивно учество земале многумина, од кои како најистакнати биле Јордан Х. К. Цинот и Димитрија Миладинов, кои со своето учителување во Велес, Скопје, Прилеп, Струга, Охрид и Кукуш го смениле текот не само на просветното туку и на духовното движење.

Взаимоучителското образование во Етрополе било воведено во 1842 година од страна на Манол Лазаров, заедно со учителот Димитар Ивано Дидив, а во Велес било воведено од страна на Дамаскин Велешки во 1849 година; започнало и градење на училишни објекти, како на пр. во Крива Паланка била изградена двокатна зграда од средства на Митре П. Нешев во 1850 година (Радев И., Радев. Р, Налбантова. Е., 1997:111,138). Недела Петкова била првата учителка во Охрид и ја повела иницијативата за отворање на женски училишта во Прилеп (1865/1866), Битола, Солун, Воден, Охрид, Неготино и во други градови во Македонија. Во Битола кон крајот на 1865 година било отворено општинско народно училиште, а на 5 мај 1869 година била основана црковно-македонската општина, која требало да биде црковно-просветна институција на македонскиот народ во Битола. Славка Динкова го отворила првото женско училиште во Солун во 1866 година.

Од средината на XIX век започнале да се отвораат и училишта за повисоко образование т.н. главни, класни или прогимназијални. Првото вакво училиште било отворено во Велес во 1857 година, потоа во Штип во 1861 година, каде што во 1869 година било основано и првото педагошко училиште од страна на Јосиф Ковачев.

Токму името Јосиф Ковачев (1839/1898) е главниот стожер на старото и модерното образование. Тој ги вовел значајните реформи

и модернизирањето на народните училишта во Македонија. Ковачев потекнува од семејство кое дало голем влог во македонската култура и историја воопшто. Брат му Михаил (1840/1908) бил учител и раководител на Революционерниот комитет во Штип и учесник во Илинденското востание, а неговиот син Славчо¹ бил војвода на чета во Илинденското востание.

Дејностите со кои се занимавал Јосиф Ковачев: учител, педагог, реформатор на наставата т.е. образованието, автор на неколку книги од областа на педагогијата, општествен работник, ни даваат за право да истакнеме дека кога зборуваме за него зборуваме за просветител во вистинска и во поширока смисла. Школувањето го започнал во родниот град, а од 1860 до 1863 година тој учел во Белградската духовна семинарија. Потоа школувањето го продолжил на духовната академија во Киев (1863-1867), каде што бил под материјално покровителство на В. Априлов. Во тоа време во Русија започнало реформирањето на школството врз основа на демократските принципи, при што активно дејствувале истакнати општествено, просветно-културни и педагошки работници како Н. Г. Чернишевски, Н. А. Доброљубов, Н. И. Пиргов, Н. А. Корф, К. Д. Ушински и други (Кантарчиев, 1985:107). Нивните идеи и активности ги следел Ковачев, од кои ја усвоил и гласовната аналитичко-синтетичка метода, а истовремено пројавувал интерес и за идеите од западноевропските педагози. Ковачев познавал седум светски јазика: грчки, руски, француски итн. Како учител работел повеќе години и во повеќе места: Гнилање, Скопско (1855-1859); Габрово (1868); Ново село, Штипско (1868-1869); Штип (1870-1872) и Прилеп (1874-1877).

По враќањето од Русија, Ковачев започнал со остварување на својата цел: унапредување и модернизирање на школството во Македонија. Во 1869/1870 година во Штип тој го основал класното училиште во кое би се подготвувале учителите и свештениците за својата понатамошна работа. Го вовел предметниот систем на наставата и вовел повеќе предмети, меѓу кои: црковна историја, библиоведение, сеопшта историја, педагогија, географија, политичка економија, аритметика, геометрија и други. Притоа, покрај општообразовните, значајно место земале богословските и педагошките предмети, поради што училиштето било наречено Педагошко-богословско училиште, со што ги поставил темелите на современото односно професионалното образование. Ковачев ги учел идните учители, на кои им предавал педагогија, психологија, морално

1) Завршил правни науки во Париз и докторирал во Брисел; бил член на Македонската федеративна партија и член на Илинденската организација, и својата работа во целост ја насочил во правилно решавање на македонското прашање.

и физичко воспитание, училишна хигиена и како да се управува со училиштето. Тој одржувал нагледни предавања, ја вовел и практичната примена на предаваното, од страна на учениците, а вовел и курсеви преку кои учителите се запознавале со практично усвојување на гласовната аналитичко-синтетичка метода. Отворил и неделно училиште за возрасни, додека во празничните денови Ковачев кажувал сказни и речи пред народот. Исто така, Ковачев организирал и курс за сметководство за месните трговци и занаетчии.

Придонесот на Јосиф Ковачев во просветната преродба на македонскиот народ е огромна. Тој бил одличен педагог, со огромна желба да го образова народот, а во училиштата да го воведо модерното образование. Неговата напредна мисла во однос на образованиот процес се потврдува и од неговиот став во едно писмо до рускиот конзул Најден Геров од 1870 година, во кое истакнал дека се определил „за училишното народно дело или подобро речено за образованието што треба да го добијат во училиштата нашите идни членови на општеството во оној квалитет во кој тоа се предлага во реформираните народни училишта во Германија и на други места во образованата Европа“ (МИ-АН, 2007:139). Дека неговиот ангажан бил насочен кон подобрувањето на образовниот систем се потврдува веќе следната година, кога повторно во писмо до Најден Геров, Ковачев го известил дека ќе ги имал готови за печатење неговите најпознати педагошки дела *Општи педагошки основи за обучени во народните училишта и раководството за правото предавање на буквите по звучната метода* (исто, 142).

За Јосиф Ковачев народната просвета била пред сè. Тој ја одбил понудата на Н. Геров, кој во 1870 година му понудил место во рускиот конзулат во Пловдив, како и понудата да им биде домашен учител на неговите деца. Ковачев бил одлучен дека тој повеќе ѝ треба на Македонија и на потребните културни и образовни реформи.

Откако ги поставил темелите на реформите во Штип (1869/1872), на крајот од 1872 година Ковачев бил назначен за училиштен инспектор во Кустендил. Веќе следната година (1873) Ковачев ја објавил книгата „Школска педагогија“.

Следното место каде што Ковачев заминал за да ги постави темелите на реформирано просветен систем во Македонија е Прилеп во 1874 година, каде што ја спровел иницијативата: прилепското класно училиште прераснало во педагошко училиште, кое претставувало еден вид семинарија каде се подготвиле голем број модерни учители. За време на неговиот престој во Прилеп училиштата биле од основа реорганизирани, добиле современа физиономија, биле изработени нови наставни програми и планови.

Ковачев останал да дејствува во Прилеп до 1877 година, а за неговата успешна работа од Прилеп била испратена информација до весникот „Зорница“, каде што било истакнато задоволството од неговата тригодишна работа „Од учителите кои досега учителствувале во градот, Ј. А. Ковачев остави вонредно добри спомени на прилепчани“ (исто, 214).

Значајно е што во класните училишта на Јосиф Ковачев, во Штип и во Прилеп, се изучувале богословија, дидактика, педагогија и методика, бидејќи во тоа време во Македонија не постоеле специјални училишта, како на пример трговски, педагошки, богословски во кои би се подготвувал специјалниот кадар (Кантарџиев, 1985:118), па со тоа на еден начин се вршело подготвување на потребните кадри.

Од особено значење е што учениците на Ковачев прифаќајќи ја гласовната аналитичко-синтетичка метода им ја пренесувале на своите ученици ширум Македонија. На пример во Штип, во 1870 година, три месеци го следел курсот кај Ковачев, Арсени Костенцев, кој потоа отишол за учител во Неготино, каде што ја вовел оваа метода (исто, 121).

Дисперзирањето на Ковачевата метода придонесло за ширење на новите педагошки-методски методи и со тоа усовршување и осовременување на просветата во Македонија. Успешноста на Ковачев се потврдува и со објавувањето на неговите учебници. Најпрвин Ковачев ги отстранил дотогаш користените учебници и започнал да им диктира на своите ученици. Потоа во периодот од 1874 до 1875 година Ковачев започнал да работи на своите буквари. Неговиот прв буквар *Български буквар по звучната метода за народните школи от Й. А. Ковачев (1875)* бил напишан на кустендилското наречје, бидејќи сметал дека ова наречје заземало средно место меѓу бугарските и македонските говори, за да биде достапен за двете јазични подрачја (исто, 149).

Букварот на Ковачев бил изработен по гласовно аналитичко-синтетичката метода, постапка која ја изложил во своето раководство за првоначално обучување во читањето и пишувањето по звучна метода од 1879 година, за што нè информира Ристо Кантарџиев. Букварот бил составен од три дела. Првиот дел се однесува на буквите и истакнува дека според Ковачев во почетното читање и пишување требало да се поаѓа од живиот говор, па преку анализа на речениците и зборовите како јазична целина, да се дошло до поимот за гласот, потоа до поимот за буквата која се врзува за гласот и се чита во зборови. „Тој сметал дека е единствено логичен и природен пат да се појде од она што за децата е попознато и поблиско, т.е. од јазичните целини (речениците и зборовите) со помош на кои се изразува човековата мисла, па со анализи на оние јазични целини да се дојде до запознавањето на нивните елементи, т.е. до она што за нив

е непознато и подалечно. На таков начин значително би се олеснило и соединувањето на елементите во зборовите“ (исто, 148). Според Ковачев, буквите (најпрвин ракописните па потоа печатните) требало да им се покажуваат на учениците тогаш кога тие биле во состојба да ги распознаваат зборовите во речениците, зборовите да ги делат на гласови, а гласовите да ги составуваат во зборови и да ги пишуваат елементите од кои се составени буквите (исто, 148).

Во вториот дел бил даден текст за читање и пишување, кој бил даден постапно и нагледно, преку кој учениците се запознавале со правописот, со интерпункциските знаци и со црковнословенското писмо. Во третиот дел биле дадени писмени вежби за пишување со перо на хартија. Букварот содржел и мали стихотворби, гатанки и пословици (исто, 149).

Во 1877 година Ковачев бил еден месец во солунскиот затвор, по што бил интерниран во Штип. По една година, успеал да пребегне во Пловдив, каде што работел како чиновник во Одделението за просвета. Потоа Јосиф Ковачев го дал својот влог, односно тој бил основоположник на Катедрата по филозофија и педагогија на Вишото педагошко училиште во Софија, во 1888 година. Исто така, Ковачев бил член и на Големото народно собрание во Трново.

На 27 февруари 1894 година во Софија, во салонот „Славјански беседи“ било одржано третото собрание на Македонците кои живееле во бугарската престолнина, на кое по трет пат бил прочитан Уставот и било избрано раководството на друштвото „Татковина“: Јосиф Ковачев, Д. Македонски, Д. Матов, Ј. Урумов, К. Сарафов, Ч. Иванов, Јончев, Нејчев, Јор. Иванов, Божилов и К. Шахов (Тоциновски, 2010:99) и Д. Каранфиловиќ, кои пред себе првенствено си ја поставиле задачата: помагање на црквата и училиштата за заедничка борба против влијанието и моќта на Егзархијата (МИ-АН, 2007:273).

Јосиф Ковачев ги објавил книгите „Школска педагогија или методичко раководство за учителите и управниците на народните училишта“ (Виена, 1873, с.159), „Буквар по нагледна и гласна метода“ (Виена, 1874, с. 48) и „Бугарски буквар по звучната метода за народните училишта“ *која била преобјавена пет пати*. Во браилското „Периодично списание“ кн. XII, 180-197, ја објавил статијата „Врз организацијата на народните училишта“ (Периодическо списание, 1899), а повремени дописник бил и на весникот „Ден“.

Јосиф Ковачев прв го вовел класно-урочниот систем, а наставата ја изведувал по звучната метода. Ковачев бил голем интелектуалец со богата култура. Тој во развојот на педагошката мисла ги дал вонредните теоретски и практични упатства. Учениците добивале теоретска и

практична педагошка подготовка, со што Ковачев ги создал првите модерни и професионални кадри на учители кои биле оспособени да ги применуваат новите наставни принципи и методи. Со тоа бил овозможен развојот на методиката и организацијата на образованието односно просветата во Македонија. Затоа со право може да се каже дека Јосиф Ковачев е втемелувач на македонската педагошка наука.

Користена литература

- Битовски Крсте, *Континуитетот на македонските национално-ослободителни борби во XIX и почетокот на XX век*, ИНИ, Скопје, 1998.
- Кантарчиев Ристо, *Македонското преродбенско училиште*, НИО „Студентски збор“, Скопје, 1985.
- Миронска-Христовска Валентина, *Просветителството во Македонија*, ИМЛ, Скопје, 2005.
- Периодическо списание на Българското книжовно дружество*, кн. LVIII, (58), (от год. XI, кн. 4), София, 1899.
- Поп-Атанасов Ѓорѓи, Велев Илија, Јакимовска-Тошиќ Маја, *Скрипторските центри во средновековна Македонија*, ИМЛ, Скопје, 1997.
- Радев Иван, Радев Радослав, Налбантова Елена, Петков Ст. Петко, *История и култура на България в дати възраждане*, Велико Трново 1997.
- Тоциновски Васил, *Предвесници*, Академски печат, Скопје, 2010.
- Трајановски, Александар, *Црковно-училишните опитини во Македонија*, ИНИ, Скопје, 1988.
- Трајановски, Алексаанда, „Основањето на првата црковно-училишна библиотека во Велес во 1832 г.“, стр. 50, *IV Научен собир – Библиотекарството во Велес и Велешко*, Титов Велес, 1991.
- Шопенхауер, Артур, *Етика*, Култура, Скопје, 1998.